

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКА МАЙБУТНЬОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ, АСПРАНТІВ ТА
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Випуск 2(16), 2025

Мукачево

УДК001(051)(045)''540*6''

НЗ4

Рекомендовано до поширення через мережу
Інтернет
Науково-технічною радою
Мукачівського державного університету
(Протокол №9 від 15 грудня 2025 р.)

Головний редактор:

Туріс Інгрід Юріївна – проректор з науково-педагогічної роботи, кандидат філологічних наук, доцент, Мукачівський державний університет.

Заступник головного редактора:

Молнар Тетяна Іванівна – голова Наукового товариства студентів, аспірантів, молодих вчених, Мукачівський державний університет

Відповідальний секретар: Мовчан К.М., директор наукової бібліотеки, Мукачівський державний університет

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Кабацій Василь Миколайович – к. ф-м. н., доцент.

Козарь Оксана Петрівна – д-р. т. н., академік Української технологічної академії (м. Київ), професор кафедри інженерії, технологій та професійної освіти.

Корнієнко Інокентій Олексійович – д-р. психол. н., професор.

Коробка Юлія Віталіївна – к.і.н., доцент, завідувач кафедри готельно-ресторанної і музейної справи

Лужанська Тетяна Юріївна – к. географічних наук, доцент.

Малець Олександр Омелянович – д-р. і. н., професор.

Моргун Алла Володимирівна – к. філол. н.

Попович Наталія Михайлівна – д-р. пед. н., доцент

Проскура Володимир Федорович – д-р е. н., професор.

Реслер Марина Василівна – д-р е. н., професор, академік Академії економічних наук.

Стегней Маріанна Іванівна – д-р. е. н., професор

Теличко Наталія Вікторівна – д-р. пед. н., професор, завідувач кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання.

Товканець Ганна Василівна – д-р пед. н., професор

Фізеші Октавія Йосипівна – д-р. пед. н., професор, завідувач кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту

Черепаня Наталія Іванівна – к.пед.н., доцент

Черничко Тетяна Вікторівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів.

- умовно-комунікативний – створює ситуації, наближені до реального спілкування (Бігич, [1]);

- продуктивний – спрямований на самостійне формування висловлювань із застосуванням лексики та граматики (Scrivener, [5]).

Комбінація цих підходів дозволяє збалансувати тренувальний і творчий аспекти роботи та підвищує ефективність навчання.

Формування монологічного мовлення у школярів найбільш ефективно при поєднанні підготовлених і спонтанних висловлювань, що одночасно розвиває мовленнєві навички, логічне мислення та комунікативну ініціативу. Використання практичних вправ допомагає аргументувати власну позицію і послідовно викладати думки. Головною метою уроків англійської мови є підготовка учнів до самостійного виконання комунікативних завдань і критичного сприйняття інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бігич О. Б., Коваленко І. В., Олійник А. І., Скуратівська В. Б. Методика навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх закладах. Київ: Ленвіт, 2020. 336 с.
2. Власенко Л. Формування навичок усного спонтанного мовлення в учнів основної школи. *Іноземні мови*. 2020. № 3. С. 15–20.
3. Шендерук І. Усне і писемне мовлення як форми мови. Науково-методичні роботи студентів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань: УДПУ ім. П. Тичини, 2020. URL: <https://surl.li/sfuahj>.
4. Яковчук М. Навчання іншомовного монологічного мовлення учнів 7–9 класів гімназій з використанням компетентісно орієнтованих технологій. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 3. С. 235–245. URL: <https://surl.li/uxhuij>.
5. Scrivener J. *Learning Teaching: The Essential Guide to English Language Teaching*. 3rd ed. Oxford: Macmillan Education, 2022. 432 p.

УДК 37.012-047.44:373.2.015.31:17.022.1(045)

Мішко М.В.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

Попович О.М.

доктор педагогічних наук, професор,
декан педагогічного факультету,
Мукачівський державний університет

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МОРАЛЬНИХ ПОЧУТТІВ У ДОШКІЛЬНОМУ ДИТИНСТВІ

У статті проаналізовано теоретичні підходи до розуміння сутності та механізмів розвитку моральних почуттів у дошкільному дитинстві. Розкрито зміст поняття «моральні почуття», окреслено їх роль у становленні особистості дитини, узагальнено погляди провідних учених з питань морального виховання дитини-дошкільника.

Ключові слова: дитина дошкільного віку, виховання, моральне виховання, моральні почуття.

The article analyzes theoretical approaches to understanding the essence and mechanisms of the development of moral feelings in preschool childhood. The content of the concept of "moral feelings" is revealed, their role in the formation of a child's personality is outlined, and the views of leading scientists on the moral education of a preschool child are summarized.

Keywords: preschool child, education, moral education, moral feelings.

Актуальність проблеми. Сучасне дошкільне виховання стикається з викликами, пов'язаними з формуванням ціннісних орієнтирів у дітей. Дошкільний вік є ключовим періодом у формуванні різних аспектів особистості дитини. Особливе місце в цьому процесі посідає моральний розвиток, адже саме на цьому етапі закладаються основи моральних якостей, що реалізуються через цілеспрямоване моральне виховання. Зростаючий вплив медіа, цифрового середовища та соціальних моделей поведінки змінює традиційні уявлення дітей про добро, справедливість та співчуття. У цьому контексті ранній розвиток моральних почуттів стає важливим чинником не лише особистісного, а й соціального становлення дитини, адже саме на дошкільному етапі закладаються основи емпатії, самоконтролю та відповідальності. Водночас ефективне формування моральних почуттів потребує глибокого теоретичного осмислення різних підходів до виховання, аналізу психологічних механізмів розвитку емоційно-ціннісної сфери дитини та визначення оптимальних педагогічних стратегій.

Аналіз останніх досліджень показав, що проблему морального виховання і розвитку моральних почуттів досліджували як класики педагогіки (Г. Ващенко, Я.Коменський, Дж.Локк, А.Макаренко, М.Монтессорі, Ж.-Ж.Руссо, С.Русова, В.Сухомлинський, К.Ушинський та ін.), так і сучасні науковці (Н.Басюк, І.Бех, І.Зязюн, К.Лохвицька, О. Мкртічян, Т.Поніманська та

ін.). Незважаючи на історичний розрив у часі, їхні погляди демонструють суттєву суголосність у розумінні важливості моральних почуттів як основи особистісного розвитку, формування ціннісних орієнтирів та соціальної поведінки дитини.

Мета статті – проаналізувати теоретичні підходи до розуміння сутності моральних почуттів та особливостей їхнього розвитку у дошкільному дитинстві.

Результати дослідження. У ході глибоких політичних та соціально-економічних трансформацій Україна зіткнулася з низкою викликів, пов'язаних із занепадом суспільної моралі. Серед них, як вказує Н. Басюк, – домінування матеріальних цінностей над духовними, зниження рівня милосердя й взаємної поваги, поширення байдужості та агресивності, утвердження культу грошей, сили й влади у взаєминах між людьми [1, с.7]. Як зауважує Л. Лохвицька, проблеми моралі, морального розвитку та виховання набувають особливої актуальності для України, оскільки стан суспільної моральності помітно погіршився і потребує пошуку ефективних шляхів для її якнайшвидшого відновлення та зміцнення [2, с.5].

Моральне виховання є складним і багатовимірним процесом, який потребує ґрунтового наукового аналізу закономірностей та механізмів його ефективної реалізації. Воно розглядається як один із ключових компонентів загального розвитку дитини. Традиційно моральне виховання дошкільників базувалося на ознайомленні з нормами та правилами поведінки й формуванні навички їх неухильного дотримання. Проте сучасні вимоги до розвитку особистості виходять за межі такого підходу, оскільки акцент зміщується на усвідомлене прийняття моральних цінностей, їх інтеріоризацію та вияв у словах, учинках і поведінці дитини завдяки розвитку моральної самосвідомості [2, с.19]. Саме тому актуальним є пошук вагомих теоретичних орієнтирів і педагогічних умов, що забезпечують цілісний розвиток моральних почуттів у дошкільному віці.

Основним компонентом морального виховання О. Мкртічян називає

поняття морального почуття – «емоційної реакції, стійкого емоційного переживання, й показником якого є моральна вихованість. Вона перетворюється у власну систему цінностей особистості, її можна простежити у різних галузях діяльності людини» [4, с.248].

Так, значущість моральних почуттів, які займають провідне місце в системі морального виховання дітей та суттєво впливають на їх інтелектуальний і духовний розвиток підкреслювала ще С. Русова. Моральні почуття вона розуміла як переживання людиною власного ставлення до подій, явищ та власної діяльності [5, с.64]. На думку відомої педагогині, вагомим чинником становлення моральних почуттів у дитини є мотивація успіху, що проявляється у прагненні змагатися, досягати перемоги, демонструвати силу та можливості. Вона наголошувала, що життя має змагальний характер, і дитині в майбутньому доведеться долати чимало труднощів, тому природний інстинкт суперництва, розвиваючись гармонійно, може стати надійною опорою у подоланні перешкод. Водночас, підкреслювала вона, у вихованні слід уважно ставитися до проявів цього інстинкту, адже навіть за своєї позитивної ролі він може мати й негативні наслідки, зокрема сприяти появі жорстокості [5, с.68].

Актуальною сьогодні постає вихована система, створена А. Макаренком, яка пронизана ідеями моральності. Ключовими завданнями морального виховання педагог називав «формування моральної свідомості; виховання і розвиток моральних почуттів; вироблення умінь і навичок моральної поведінки» [3, с.163].

За В. Сухомлинським, головний зміст морального виховання полягає у становленні в дитини гуманних рис і людяного ставлення до світу. Згідно з його позицією, вирішальну роль почуттів у формуванні моральної переконаності та стійких принципів, адже без емоційного переживання моральні норми можуть залишатися формальними й не впливати на поведінку. Педагог наголошував, що шлях до справжніх моральних переконань починається з конкретних учинків і звичок, які пронизані глибокими почуттями та особистим ставленням дитини до власних дій і подій навколо неї: «почуття – це кров, плоть і серце

моральної переконаності...» [6]. Беззаперечно, що саме виховання почуттів є основою становлення особистості. Саме тому В. Сухомлинський наполягав на необхідності формування у дітей чутливості, турботливості і здатності співпереживати всьому живому, адже таке виховання стає запобіжником безсердечності [6].

Вагомою для нашого дослідження є програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі», в якій Л. Лохвицька наполягає на тому, що у процесі морального виховання дошкільників важливо враховувати специфіку їхнього особистісного розвитку, який охоплює два взаємопов'язані аспекти. Перший стосується становлення потребово-мотиваційної сфери: дитина поступово глибше пізнає навколишній світ, усвідомлює власне місце в ньому, що зумовлює появу нових мотивів поведінки. Другий аспект пов'язаний із розвитком емоційно-вольової сфери, що забезпечує стійкість поведінки, дієвість мотивів та зменшення залежності дитини від змін зовнішніх обставин [2, с.22].

Беремо до уваги той факт, що почуття дітей дошкільного віку мають певні особливості. По-перше, дитина ще не вміє повністю контролювати свої емоції і часто опиняється «в полоні» того переживання, яке її охопило. Наприклад, емоція страху у разі порушення норми поведінки може супроводжуватися розгубленістю щодо того, як себе виправдати або що сказати на свій захист. По-друге, емоційна сфера дошкільників відзначається бурхливістю та безпосередністю: почуття виникають яскраво і швидко, проте так само швидко згасають. Джерелами виникнення почуттів у дошкільників є предметне та соціальне середовище. До перших належать іграшки, тварини, об'єкти природи, яким діти надають «людського» статусу через процес їхнього «оживлення». Другим важливим джерелом є взаємини з іншими людьми: потреба в любові та схваленні, оцінка дій і вчинків з боку оточення формує емоційні переживання дитини і впливає на розвиток її моральних почуттів [2, с.27].

Отже, моральні почуття у дітей дошкільного віку – це емоційні

переживання, що відображають ставлення дитини до добра і зла, правил поведінки, справедливості та взаємин з іншими людьми. Вони допомагають дитині розрізняти правильне й неправильне, проявляти співчуття, турботу та відповідальність, а також мотивують діяти згідно з моральними нормами у повсякденному житті.

Завдання вихователя та батьків у моральному вихованні дошкільників полягає у створенні середовища, яке сприяє формуванню у дитини позитивних моральних якостей та розвиткові моральних почуттів. Вони повинні: демонструвати власний приклад моральної поведінки, що стає орієнтиром для дітей; формувати у дітей розуміння правил, норм і цінностей через доступні ігри, казки, ситуації з життя; підтримувати розвиток емпатії, співчуття, турботливого ставлення до інших, а також уміння співпрацювати та допомагати; заохочувати усвідомлене прийняття моральних норм, пояснювати причини і наслідки вчинків; створювати необхідні умови для самостійного прояву моральних почуттів у словах, діях і взаємодії з іншими.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Моральне виховання є ключовим чинником формування цілісної особистості дитини, оскільки воно забезпечує розвиток ціннісних орієнтирів, соціальної відповідальності та здатності до етичної поведінки. Воно сприяє становленню внутрішніх мотивів дії, формує здатність дитини усвідомлено оцінювати власні вчинки та наслідки, а також підтримує гармонійні взаємини з оточенням. У дошкільному віці, коли закладаються основи світогляду та соціальної взаємодії, моральне виховання набуває особливої значущості. Моральні почуття відіграють фундаментальну роль у розвитку дитини, оскільки вони виступають своєрідним внутрішнім орієнтиром для прийняття рішень, формування співпереживання та здатності до самоконтролю. Становлення цих почуттів сприяє формуванню гуманності, доброзичливості та відповідального ставлення до себе й інших. Саме розвиток моральних почуттів у дошкільному віці створює надійну основу для подальшого морального та особистісного зростання дитини в умовах сучасного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Басюк Н. А. Формування моральних почуттів у дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку: монографія. Житомир: ФОП О.О.Євенок, 2022. 328 с.
2. Лохвицька Л. В. Скарбниця моралі: програма з морального виховання дітей дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 110 с.
3. Макаренко А. С. Методика виховної роботи. Київ: Рад. шк., 1990. 223 с.
4. Мкртічян О. А. Формування готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 33, Том 2. С. 247-258.
5. Русова Софія. Вибрані педагогічні твори: у 2 кн. / за ред. Є. І. Коваленко. Київ: Либідь, 1997. Кн. 1. 272 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. Київ: Рад. шк., 1976. Т. 2. Сто порад вчителів. С. 419-658.

УДК 021.1:025.5-052(045)

Мовчан К.М.

директор бібліотеки, старший викладач кафедри
готельно-ресторанної і музейної справи,
Мукачівський державний університет

Власенко В.

здобувач, спеціальність
«Інформаційна, бібліотечна, архівна справа»
Мукачівський державний університет

БІБЛІОГРАФІЧНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

У статті розглядається сутність, функції та сучасні підходи до бібліографічно-інформаційного обслуговування користувачів у бібліотеках. Проаналізовано трансформацію форм і методів бібліографічної діяльності в умовах цифровізації. Окреслено актуальні проблеми та перспективи розвитку, зокрема впровадження електронних сервісів, систем рекомендаційного пошуку, дистанційної підтримки та наукової комунікації.

Ключові слова: бібліографічно-інформаційне обслуговування; електронні каталоги; інформаційні ресурси; репозитарій; довідково-бібліографічні послуги; академічна доброчесність; дистанційні сервіси; інформаційна культура.

The article examines the essence, functions, and modern approaches to bibliographic and information services for users in libraries. The transformation of forms and methods of bibliographic activity in the context of digitalization is analyzed. The article outlines current problems and prospects for development, including the introduction of electronic services, recommendation search systems, remote support, and scholarly communication.

Key words: bibliographic and information services; electronic catalogs; information resources; repository; reference and bibliographic services; academic integrity; remote services; information culture.

Сучасні виклики інформатизації суспільства та стрімке розширення

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>